

Webrecensie BMGN 125:1 (2010)

Duchenne, Geneviève, *Esquisses d'une Europe nouvelle. L'européisme dans la Belgique de l'entre-deux-guerres (1919-1939)* (Euroclio. Etudes et Documents 40; Brussel [etc.]: P.I.E. Peter Lang, 2008, 712 blz., ISBN 978 90 5201 367 1).

Esquisses d'une Europe nouvelle is de neerslag van het doctoraatsonderzoek van Geneviève Duchenne aan de Université Catholique de Louvain (UCL), de Franstalige tegenhanger van de Leuvense universiteit. De onderzoeksgroep geschiedenis van het hedendaagse Europa (GEHEC) van de UCL heeft reeds een reputatie opgebouwd met onderzoek naar het Belgische buitenlandse beleid en internationale politieke en economische contacten met diverse Europese landen. Het doctoraatsonderzoek sluit aan bij het onderzoek van Michel Dumoulin naar de naoorlogse Europese politieke integratie en economische netwerken. *Esquisses d'une Europe nouvelle* kijkt echter naar de Europese eenwording vóór de Tweede Wereldoorlog. Want hoewel de feitelijke start van de Europese supranationale structuren pas na 1945 geplaatst kan worden, komt de Europese idee dan uiteraard niet zomaar uit de lucht vallen. Het is de ambitie van Geneviève Duchenne om met dit boek de 'Europese idee' te reconstrueren, zoals die tijdens het interbellum in België vorm kreeg.

In haar inleiding wordt uitvoerig beschreven waarom het België tussen de beide wereldoorlogen een uitgelezen test-case vormt voor Europese plannenmakerij. De schok van de Eerste Wereldoorlog had het land in de maalstroom van de internationale machtsblokken meegezogen. Tot 1914 kon België zich wentelen in de comfortabele positie van een opgelegde neutraliteit en het buitenlandse beleid als het ware tot de kolonie en wat economische diplomatie beperken. Na de Eerste Wereldoorlog ambieerde de Belgische diplomatie een plaats in het 'Europese concert'. Naast de confrontatie met de internationale politiek fungeerde de Eerste Wereldoorlog ook als katalysator om na te denken over vormen van collectieve veiligheid, met Wilsons XIV punten en de Volkenbond als bekendste voorbeelden. Tegen deze achtergrond hoeft het niet te verbazen dat er in het tussenoerlogse België een resem structuren, pressiegroepen en individuen rondliepen met blauwdrukken en utopieën over Europese samenwerking en de mogelijke Belgische rol daarin. *Esquisses d'une Europe nouvelle* is een doctoraatsonderzoek in boekvorm. Dat

is tegelijk een grote sterkte en een minpunt van het boek. De sterkte van een (goed) doctoraatsonderzoek is rijkheid aan nieuw bronnenmateriaal dat opgezocht en gebruikt kan worden. Een doctoraat is het resultaat van meerdere jaren gericht onderzoek en verzet doorgaans de bakens van de wetenschappelijke kennis. Dit is hier niet anders. De auteur heeft een indrukwekkend bronnenonderzoek doorploegd. Na lezing krijgt de lezer de stellige indruk dat er rond dit onderwerp geen blinde vlek in het bronnenmateriaal meer rest. De keerzijde laat zich snel raden. Er is onvoldoende werk van gemaakt om het doctoraat tot een – voor een niet ingewijde lezer – verteerbaar boek te herleiden. Dat blijkt al uit de omvang van het werk, zo'n 700 bladzijden. Maar het werk vereist bovenal een grondige voorkennis van de Belgische politieke constellatie tussen de beide wereldoorlogen. Een korte lijst van de belangrijkste politieke of andere protagonisten met een beknopte duiding zou voor menig lezer geen overbodige luxe betekenen.

Eerder dan een of ander conceptueel kader te hanteren, is het onderzoek en het boek vanuit het bronnenmateriaal opgebouwd. In het eerste hoofdstuk van het werk worden de vijf belangrijkste structuren opgesomd die zich tussen 1919 en 1939 inlaten met Europese samenwerking en integratie. Het zijn deze structuren die via uitgebreid archief- en literatuuronderzoek worden beschreven en de spil vormen van de opeenvolgende hoofdstukken. Dat leidt tot een vlot geschreven corpus, zonder enig vakjargon. Maar het gebrek aan conceptuele of theoretische inbreng inzake netwerking, besluitvorming of internationale politiek stoort ook. Het verhaal meandert langs een ellenlange lijst figuren, plannen, ontmoetingen, brieven en dergelijke. Een hoger abstractieniveau zou het geheel meer beheersbaar maken voor de modale lezer. Zoiets vergt allicht keuzes in wat behandeld of uitgediept wordt, maar is toch een te verdedigen optie. Vergelijken we dit boek bijvoorbeeld met het recente doctoraat van Klaartje Schrijvers aan de Gentse Universiteit naar de naoorlogse rechtse netwerking ('L'Europe sera de droite ou ne sera pas!' De netwerking van een neo-aristocratische elite in de korte 20ste eeuw' (Onuitgegeven proefschrift Ugent 2008)). Inhoudelijk is er zelfs enige overlapping tussen beide werken. In *Esquisses d'une Europe nouvelle* beperkt het eerste, oriënterende hoofdstuk zich tot een chronologisch raamwerk. De belangrijkste gebeurtenissen in de Belgische en internationale politiek die relevant zijn voor de in België gevestigde 'europese' groepen worden er aangestipt.

L'Esquisses d'une Europe nouvelle is geen politieke geschiedenis. Al is de

Belgische politiek op haast iedere bladzijde aanwezig. Maar het blijft een kwalitatieve sprong tussen de dromen en plannen van figuren als de emblematische Oostenrijker Coudenhove-Kalergi en zijn volgelingen en daadwerkelijke impact op de Belgische politieke besluitvorming. Het onderzoek van Duchenne situeert zich in de voorkamers van de politiek. De diverse ‘europese’ groeperingen zoeken veeleer politieke aandacht, dan ze politiek gewicht vertegenwoordigen. Die relativering zet de auteur ook voldoende in de verf. Maar – samengevat – ondanks de aangekaarte minpunten betekent het boek een wetenschappelijke aanwinst. Want een tot dusver amper gekend thema – de Belgische voorlopers van de Europese integratie – wordt er grondig en in al zijn complexiteit gereconstrueerd.

Frederik Verleden, KU Leuven